

זימבבואה

ממשלת האחדות בזימבבואה הצליחה להביא לשיפור משמעותי במצב הכלכלי במדינה ולקדם את היחלצותה מהשקיעה של העשור החולף. למשל, נרשם שיפור משמעותי במערכת הבריאות של זימבבואה. אולם, חרף הירידה שחלה בעשור האחרון בתפוצת נגיף האיידס ולמרות אימוצם של קווים מנחים חדשים לטיפול במחלה בשנת 2011, מספר נשאים בקרב תושבי זימבבואה הזקוקים לטיפול אך לא זוכים לקבלו נותר גבוה. אתגרים עצומים נותרו גם בחזית הפוליטית שבה הבחירות מהוות מוקד סכסוך מרכזי בתוך ממשלת האחדות הלאומית.

שתי המפלגות העיקריות בממשלת האחדות - "האיחוד הלאומי של זימבבואה האפריקנית - החזית הפטריוטית" (להלן "האיחוד הלאומי") ו"התנועה לשינוי דמוקרטי" - חלוקות זו על זו במידה רבה בשאלת מועד הבחירות ובסוגיית תפקידם של כוחות הביטחון, הנתפסים לעתים מזומנות כבני ברית נאמנים של הנשיא רוברט מוגאבה ושל "האיחוד הלאומי". מפלגה זו עומדת על כך שהאווירה במדינה תאפשר את קיומן של בחירות חופשיות, הוגנות ומהימנות, ואילו "התנועה לשינוי דמוקרטי" גורסת כי אין לקיים את הבחירות ללא כיבוד של זכויות האדם ולפני שינוי שיטת הבחירות. כמו כן, נותרו סימני שאלה באשר לעצמאותם של מוסדות מרכזיים החיוניים לקיומן הנאות של בחירות חופשיות והוגנות, כמו ועדת הבחירות ומערכת המשפט.

הודעתו של מוגאבה מחודש דצמבר 2010 כי הבחירות ייערכו בשנת 2011 הביאה לעלייה במעשי האלימות וההתעללות ברחבי המדינה. בתחילת השנה נקטו "האיחוד הלאומי" וגורמים בכוחות הביטחון טקטיקות ישנות של אלימות, הפחדה והטרדה. אנשי מנגנון ביטחון המדינה, שוטרים ותומכי "האיחוד הלאומי" היו מעורבים במעשי הכאה, במעצרים שרירותיים ובהטרדה של חברי "התנועה לשינוי דמוקרטי", חברי

ממשלה, פעילים למען זכויות האדם ועיתונאים, ובכך העמיקו את אוירת הפחד הפושה במדינה. בתגובה להפרות איים ראש הממשלה מורגן צ'נגיראי כי "התנועה לשינוי דמוקרטי" תפרוש מהממשלה הרחבה בחדש מארס.

אלימות פוליטית

לאחר תקופה של רגיעה יחסית התחזקה בשנת 2011 תופעת האלימות ממניעים פוליטיים ברחבי המדינה. המתרחשות התלקחה בין "האיחוד הלאומי" לבין "התנועה לשינוי דמוקרטי" נוכח הבחירות הצפויות. הגורמים העיקריים שביצעו את מעשי האלימות היו תומכי "האיחוד הלאומי" וצעירים שתקפו אנשים רבים, ביחוד את תומכי "התנועה לשינוי דמוקרטי" וחברים בה, בשכונותיה הצפופות של הבירה האראָרה וכן מחוץ לה. בתחילת חודש פברואר, במהלך מעשי אלימות שנמשכו כמה ימים, נפצעו רבים מתומכי "התנועה לשינוי דמוקרטי" וכמה מהם אושפזו לאחר שנפגעו בתקיפות שבוצעו לכאורה בידי צעירים מ"האיחוד הלאומי" בֶּמְבֶּאָרָה.

שוטרים ותובעים מזוהים במידה רבה עם "האיחוד הלאומי" ומוטים לטובתו בחקירותיהם ובהעמדה לדין על מעשי אלימות בין תומכיהן של שתי המפלגות. קבוצות בנות ברית של "האיחוד הלאומי" מוסיפות להכות אזרחים ולהטיל עליהם מורא בפרברים הצפופים של האראָרה וזכות לחסינות מפני העמדה לדין. בה בעת, פעילי "התנועה לשינוי דמוקרטי" שנאשמו בביצוע מעשי אלימות נעצרו באורח לא מידתי. בחודש מארס פשטו שוטרים על מטה "התנועה לשינוי דמוקרטי" ועצרו שלושה מאנשי המפלגה ושבעה מצעיריה באשמת תקיפה. כולם שוחררו כעבור שלושה ימים. כמה חברי פרלמנט מטעם "התנועה לשינוי דמוקרטי" וגורמים נוספים במפלגה זו הואשמו בבית המשפט בסעיפים פליליים שונים, כולל הסתה לאלימות והשתתפות במעשי אלימות. לעומת זאת, היו רק מעצרים וכתבי אישום מעטים נגד תומכי "האיחוד הלאומי" המעורבים באלימות.

מגני זכויות האדם

הרשויות ביזימבבואה ממשיכות להשתמש בדיכוי והפחדה כדי להשתיק פעילים בתחום זכויות האדם וכדי למנוע מהם לחשוף הפרות ולקדם את כיבוד זכויות האדם. מאז חודש ינואר 2011 גברו ההטרדות והמעצרים השרירותיים של פעילים למען זכויות האדם. למשל, ב-8 בפברואר עצרה המשטרה שני חברי צוות של "פורום ארגוני זכויות האדם הלא ממשלתיים ביזימבבואה" בשעה שניסו לערוך סקר על צדק מעברי. בתקופה ההיא, המשטרה אף פשטה על משרדיהם של כמה ארגונים לא ממשלתיים למען זכויות האדם ותחקרה בהם אנשי צוות.

שוטרים במחוז מְטְוֶלְלַנְד-צפון עצרו ב-23 במאי שני פעילים מארגון זכויות האדם ZimRights משום שקיימו סדנה על עינויים ועל השלכותיהם. הפעילים הוחזקו במעצר במשך שלושה ימים, מבלי שניתנה לעורכי דינם האפשרות לפגוש אותם.

חופש ההתאגדות והאסיפה

תיקונים מזעריים שהוכנסו בחוקים דכאניים - כמו חוק הסדר הציבורי והביטחון וחוק הגישה למידע וההגנה על הפרטיות - לא מספיקים כדי לאפשר פתח לאופוזיציה פוליטית ולחברה האזרחית. מפלגת "האיחוד הלאומי" ממשיכה לאכוף חוקים אלה באורח סלקטיבי כמו-גם חוקים אחרים, דוגמת חוק המשפט הפלילי (קודיפיקציה ורפורמה), כדי להצדיק מעצרים המפרים זכויות יסוד. כמו כן, המפלגה שוללת באופן שיטתי מפעילי החברה האזרחית את זכותם להתאסף ולהתאגד ללא אלימות. המשטרה משתמשת בהוראות מתוך חוק הסדר הציבורי והביטחון כדי למנוע התאספויות כאלה או כדי לשבש הפגנות לא אלימות.

ב-21 בספטמבר, שוטרים עצרו 12 פעילות מהארגון "נשות זימבבואה מתעוררות" ("וֶזְה") במהלך צעדה לא אלימה שערכו לציון יום השלום הבינלאומי. עשר מהפעילות שוחררו מבלי שיוגש נגדן כתב אישום, אך שתיים ממנהיגות הארגון, ג'ני ויליאמס וְמְגֶדְוֶנְגָה מְהֶלְנְגו, הוחזקו במשמורת במשך 13 ימים.

ב-19 בפברואר עצרה המשטרה 45 פעילים שנועדו בהאראָרה כדי לדון באירועים במזרח התיכון. שישה מהפעילים הוחזקו במשמורת שלושה שבועות ושחררו בערבות, לאחר שהואשמו בתחילה בבגידה ובניסיון להפיל את הממשלה באמצעים לא חוקתיים. ב-14 בספטמבר נפתח משפטם של הפעילים בהאראָרה, אך סעיפי האישום נגדם הומרו לאישומים בקשירת קשר לכאורה לבצע מעשי אלימות ציבוריים ולהשתתפות באסיפה מתוך כוונה לקדם אלימות ציבורית.

פרקליטות המדינה הואשמה לא פעם בהטיה משמעותית לטובת מפלגת "האיחוד הלאומי" ובשימוש בחוק הפלילי כדי למנוע פעילות פוליטית לא אלימה. התובעים משתמשים דרך קבע בסעיף 121 לחוק ההליך הפלילי והראיות כדי למנוע שחרור בערבות מפעילים פוליטיים ומפעילי החברה האזרחית חרף פסיקות של בתי המשפט שאפשרו להם להשתחרר בערבות. באופן זה התובעים מבטלים למעשה את הבלמים של הרשות השופטת על הרשות המבצעת.

חופש הביטוי

בזימבבואה עדיין מוטלות הגבלות משמעותיות על הזכות לחופש הביטוי ועל הזכות לחופש המידע, והדבר בא לידי ביטוי בייחוד באיומים בסגירתם של גופי תקשורת עצמאיים, כמו-גם בהפחדה, מעצר שרירותי והעמדה לדין פלילי של עיתונאים. נראה כי פעולות הממשלה נועדו בראש ובראשונה לדכא ביקורת שנמתחת על גורמי ממשל ועל מוסדות הממשלה ולהשתיק דיווחים ודברי פרשנות על המצב הפוליטי במדינה.

אמנם, הממשלה התירה השנה לעיתונים יומיים מקומיים ועצמאיים לחדש את פעילותם, אך בניגוד להבטחות היא לא ביצעה רפורמה מלאה בחוקים הנוגעים לכלי התקשורת. כמו כן, הממשלה לא בחנה מחדש את חוקי לשון הרע הפליליים המאפשרים להשית על עיתונאים עונשים כבדים, כולל מאסר בפועל. חוקי התקשורת, כמו חוק הגישה למידע וההגנה על הפרטיות, מאפשרים לרשויות בזימבבואה לקבוע על-פי שיקול דעתן מיהם האנשים שישוּרו לעסוק בעיתונות ולהפעיל כלי תקשורת, ומעניקים להן סמכויות נרחבות להעמיד לדין אנשים

המותחים ביקורת על הממשלה. חוקים כמו חוק הגישה למידע וההגנה על הפרטיות וחוק הסדר הציבורי והביטחון מוסיפים לשמש באורח סלקטיבי כדי להגביל את אמצעי התקשורת. עיתונאים ואנשי תקשורת נעצרים דרך קבע בגין הפרה לכאורה של חוקי התקשורת הדכאניים של המדינה. הרשויות וכוחות הביטחון אף איימו על עיתונאים וכלי תקשורת והטרידו אותם, והציבו בכך מכשולים משמעותיים בפני האפשרות לסקר את המערכת הפוליטית בזימבבואה ולדווח על ההפרות הנמשכות מצד "האיחוד הלאומי".

הפרת זכויות האדם בשדות היהלומים של מרנגה

אף כי האלימות בשדות היהלומים של מרנגה פחתה בשנה החולפת, מחקר שערך ארגון Human Rights Watch בחודש יוני העלה כי שוטרי משטרת זימבבואה ואנשי אבטחה פרטיים המועסקים אצל חברות הכרייה בשדות אלה מעורבים בפגיעה בכורים מקומיים לא מורשים. אנשי אבטחה פרטיים העובדים ביחד עם המשטרה מכים דרך קבע כורים מקומיים התועים לתוך אזורי השדות הנשלטים בידי החברות, ומשסים בהם כלבים התוקפים ופוצעים אותם. כמו כן, במסגרת סיורים שהשוטרים ערכו באזור הם ירו אש חיה על כורים בשעה שאלה נמלטו מהשדות.

הממצאים הללו סותרים את טענותיהם של ממשלת זימבבואה ושל כמה מחברי מנגנון הפיקוח הבינלאומי על יהלומים, המכונה "תהליך קימברלי", כאילו האזורים הנשלטים בידי חברות הכרייה הפרטיות חופשיים יחסית מהפרות וכאילו ראוי להעניק ליהלומים שחברות אלה מפיקות מסמכי אישור ולשווקם בעולם. מעשי האלימות התרחשו לאחר שבחודש יוני נשמעו טענות מפי הממשלה ומפי יו"ר תהליך קימברלי, מתיו יאמבה, כי התנאים בשדות מרנגה מספיקים כדי לאפשר את חידושו של יצוא היהלומים מהאזור.

גורמי מפתח בינלאומיים

תסכולם של מנהיגים ב"קהילת הפיתוח של אפריקה הדרומית" מכך שהרפורמות הפוליטיות והרפורמות בתחום זכויות האדם בזימבבואה מתנהלות בעצלתיים גבר

והלך, בייחוד בשל אי-רצונה של מפלגת "האיחוד הלאומי" ליישם חלקים מרכזיים בהסכם הפוליטי הכולל, שסלל את הדרך להרכבת ממשלת האחדות הלאומית. קהילת הפיתוח של אפריקה הדרומית ונשיא דרום אפריקה ג'ייקוב זומה, שמונה על-ידי קהילת הפיתוח לסייע בקידום הרפורמות, הפעילו לאורך השנה לחץ מרוכז על ממשלת האחדות הלאומית כדי שזו תגביר את קצב יישום הרפורמות ותדבק במפת דרכים שקהילת הפיתוח התוותה בנוגע לבחירות ואשר תוביל לקיומן של בחירות חופשיות, הוגנות ומהימנות.

בפגישה שלא מן המניין שהתקיימה בזמביה בחודש מארס מסר הנשיא זומה דיווח למנהיגי קהילת הפיתוח של אפריקה הדרומית על המצב בזימבבואה. בדיווח הודגשו חששות לגבי הפרות נרחבות של זכויות האדם, כולל התקפות אלימות על תומכי "התנועה לשינוי דמוקרטי" ומעצרים שרירותיים. קהילת הפיתוח פרסמה הודעת תמיכה רשמית ונוקבת ובה דרשה לשים קץ לאלימות הפוליטית ולמעצרים השרירותיים וקראה להפעיל צוות מורחב שיפעל מול ממשלת האחדות הלאומית לקידום מטרות אלה. בתגובתה של מפלגת "האיחוד הלאומי" להודעה הרשמית נמתחה ביקורת נוקבת על פעילותו של זומה, וקהילת הפיתוח הואשמה בה בפומבי בפגיעה בריבונות המדינה ובזכותה לקיים בחירות במועד לפי בחירתה. הודעות רשמיות מאוחרות יותר שפרסמה קהילת הפיתוח בישיבה שלא מן המניין שהתקיימה בחודש יוני ובמסגרת ועידת הפסגה השנתית שלה בחודש אוגוסט קראו להשגת התקדמות משמעותית יותר ביישום ההסכם הפוליטי הכולל וליצירת אווירה שתקדם את האפשרות לקיים בחירות חופשיות והוגנות "בתנאים של שדה משחק שוויוני". פעילותם הנמרצת של קהילת הפיתוח וזומה הובילה להתקדמות ביישום של חלקים מסוימים בהסכם הפוליטי הכולל, ובכללם התוויית מפת הדרכים בנוגע לבחירות, גיבושו הסופי של תהליך ניסוח החוקה, מינויה של ועדת בחירות חדשה והגשת הצעת החוק בדבר מועצת זכויות האדם של זימבבואה והצעת החוק לשינוי שיטת הבחירות. עמידתם של זומה ושל צוות הקידום שלו על כך שלא היה באווירה במדינה כדי לאפשר עריכת בחירות חופשיות והוגנות הכריחה את מוגאבה ואת מפלגת "האיחוד הלאומי" לרכך את עמדתם בעניין קיום הבחירות בשנת 2011.

במקביל, קהילת הפיתוח של אפריקה הדרומית לא הצליחה להשיג דבר בסוגיות חשובות כמו הרפורמה במגזר הביטחון, מיצוי הדין עם מבצעי הפרות העבר והפסקת האלימות הפוליטית והפרות אחרות של זכויות האדם.

בחודש אוקטובר 2011 ערכה מועצת זכויות האדם של האו"ם את הבחינה התקופתית הכלל-עולמית הראשונה בעניין זימבבואה. זימבבואה דחתה מראש את ההמלצות שנגעו לחקירת ההאשמות בדבר הפרות, למאבק בחסינות מפני מיצוי הדין, לחיזוק ההגנה באזור מרנגה ולחופש האסיפה וחופש הביטוי, כולל שינוי או תיקון של חוק הסדר הציבורי והביטחון.

בשל היעדר שיפור משמעותי בתחום זכויות האדם, האיחוד האירופי וארצות הברית המשיכו להטיל עיצומים ממוקדים על מוגאבה ועל חברים נוספים בממשלתו.